

ZMNE STRATÉGIAI VÉDELMI KUTATÓINTÉZET

ELEMZÉSEK – 2010/4

1241 Budapest Pf.: 181 – Tel.: 432-90-92 – Fax:: 432-90-58

www.svki.zmne.hu

START–III – az új fegyverzetkorlátozási szerződés

Barack Obama amerikai és Dmitrij Medvegyev orosz államfő 2010. április 8-án Prágában írta alá a hadászati támadó fegyverzetek csökkentéséről szóló harmadik szerződést (Strategic Arms Reduction Treaty – START). A megállapodás jelentős állomása a fegyverzetkorlátozási szerződések történetének, különösen, ha figyelembe vesszük, hogy 1994 – a START–I érvénybe lépése – óta csupán a hadászati támadó fegyverek csökkentését előírányzó (SORT) szűkszavú megállapodást sikerült tető alá hoznia a két nagyhatalomnak. Mindemellett a START–III csak egyik eleme a 2010-ben meglódní látszó, ám végső kimenetelüket tekintve továbbra is igen bizonytalan nukleáris non-proliferációs erőfeszítéseknek.

A START–III szerződés stratégiai-politikai kontextusa

A hidegháború éveiben az Egyesült Államok és a Szovjetunió közötti, a kölcsönös nukleáris elrettentésen alapuló stratégiai egyensúly a nemzetközi rendszer központi politikai kérdése volt. A bipoláris nemzetközi rendszer végével, a Varsói Szerződés és a Szovjetunió felbomlását követően, a hagyományos fegyverek általános leszerelése közepette a nukleáris fegyverek csökkentésének lendülete lelassult, s a problémakör időlegesen háttérbe szorult a nemzetközi porondon. A kilencvenes évek második felétől nyilvánvalóvá vált, hogy az amerikai–szovjet vetélkedés és a nukleáris leszerelés helyébe a kérdéskör más kihívásai léptek, így a nukleáris fegyverek problematikája nem szűnt meg, csupán más irányt vett.¹ Ez volt az az időszak, amikor új középhatalmak tettek szert nukleáris fegyverekre (India, Pakisztán), vagy indultak el ezen az úton (Irán, Észak-Korea), továbbá megjelent a nem állami szereplők tömegpusztító fegyverekhez való hozzájutásának problematikája, amely 2001. szeptember 11. után már nem is tűnt annyira utópisztikusnak.

Mindeközben az Egyesült Államok – katonai-technológiai fölényét kihasználva – a nukleáris fegyverek helyett az új típusú biztonsági kihívások kezelésére megfelelőbbnek vélt katonai képességek (például a kommunikációs eszközök, a precíziós fegyverek, a hálózatalapú hadviselés stb.) kifejlesztésére tette a hangsúlyt, bár a Bush-adminisztráció nukleáris politikájának értékelése, miként azt látni fogjuk, e tekintetben összetettebb kérdés. Világosan kell látnunk, hogy önmagában a stratégiai nukleáris fegyverek kérdése, amelyen belül az orosz–amerikai viszony elsősorban a két ország által birtokolt fegyverek számarányánál fogva kap tüntetett szerepet (ti. e két ország birtokolja a nukleáris eszközök 95%-át), ma már nem tartozik a legsürgetőbb nemzetközi biztonsági kérdések körébe. Közvetett, áttételes hatásuk viszont egy sor akut nemzetközi biztonsági kihívásra vitathatatlan: az iráni és az észak-koreai nukleáris programmal, valamint a nemzetközi non-proliferációs rezsím jövőjével kapcsolatos összefüggésük a legnyilvánvalóbb, de komoly befolyással bírnak az NATO–orosz és amerikai–orosz kapcsolatokra is. Számos elemző szerint, különösen amerikai szemzőgből nézve, az új START-egyezmény leginkább egyfajta bizalomerősítő lépés annak érdekében, hogy az Egyesült Államok számára jóval sürgetőbb nemzetközi konfliktusokban (mindenekelőtt Iránnal, kisebb részben pedig Afganisztánnal kapcsolatban) megnyerje Oroszország jóindulatát. Természetesen érhető az is, hogy Barack Obama, aki elnöksége egyik legfontosabb külpolitikai célkitűzéseként hirdette meg a nukleáris non-proliferációs rezsím megerősítését, önmagában is mérföldkőnek tekinti a most és általa tető alá hozott START-megállapodást.

Mint ismeretes, a jelenlegi amerikai elnök 2009. áprilisi prágai beszédében hirdette meg, hogy kormánya egy nukleáris fegyvermentes világ létrehozásán kíván munkálkodni, bár azt

¹ Stephen J. Cimbala: Triad of terrorpost - START reductions in broader context. European Security, Vol. 18, No.2. <http://www.informaworld.com/smpp/title~content=t713635117>

is hozzátette, tisztában van azzal, hogy ez az ő életében valószínűleg nem fog bekövetkezni; másrészt, hogy az Egyesült Államok addig is fenntartja nukleáris elrettentő erejét. Obama elnök bejelentése azonban nem precedens nélküli. Korábban John F. Kennedy és Ronald Reagan korábbi amerikai elnökök is hitet tettek egy nukleáris fegyvermentes világ mellett, 2007 januárjában pedig a Wall Street Journal hasábjain Henry Kissinger, Sam Nunn, William Perry, George Schultz korábbi magas rangú amerikai védelmi tisztviselők érveltek a nukleáris fegyverek teljes megsemmisítésének lehetősége mellett, amelyet szoros nemzetközi együttműködéssel, lépcsőzetesen idővel elérhetőnek véltek.² Obama prágai beszédét további fontos lépések is követték, amelynek azonban csak egyik eleme volt az új START-szerződésre vonatkozó tárgyalások megindítása, majd általános kereteinek kidolgozása, amelyről 2009 júliusában a Medvegyev orosz elnökkel folytatott moszkvai találkozáson állapodott meg a két ország vezetője. Ezt követően 2009 szeptemberében az ENSZ éves rendes közgyűlésén, amerikai javaslatra az ENSZ Biztonsági Tanácsa határozatot fogadott el a nukleáris leszerelés szükségességéről.³ Az amerikai elnök 2010. április 12–13-án Washingtonban nagyszabású nukleáris biztonsági konferenciának lesz házigazdája, amely az atom-sorompó-szerződés májusban esedékes felülvizsgálati konferenciáját hivatott előkészíteni. Az Obama-adminisztráció számára a START–III egyezmény tehát komoly politikai tőkét jelenthet a soron következő non-proliferációs konferenciákon.

Az új START-egyezmény azonban nem csupán nemzetközi szempontból fontos Obama számára, hanem belpolitikailag is. A leszerelés irányába tett lépéseinek széleskörű támogatása van, nemcsak prominens demokrata, hanem a republikánus vezetők részéről is. Így többek között korábbi kihívója, John McCain szenátor, vagy Richard Lugar szenátor, a szenátus külügyi bizottságának vezetője is a csökkentést szorgalmazza.⁴ Természetesen vannak komoly ellenzői is a megállapodásnak, mint a republikánus Jon Kyl szenátor, aki a korábbi fegyverzetcsökkentő megállapodásokról sem volt jó véleménnyel. Mindezt nemcsak a START-szerződés szenátusi ratifikációja szempontjából fontos megjegyezni, de azért is, mert az elnöknek más nukleáris kérdések kapcsán is szüksége lesz a szenátus támogatására – így a hosszú ideje amerikai ratifikációra váró átfogó atomcsendegyezmény (Comprehensive Test-ban Treaty – CTBT), vagy a tervezett hasadóanyag-befagyasztási egyezmény (Fissile Material Cut-off Treaty – FMCT) esetében is. A START–III szerződés megkötése emellett egybeesik az amerikai nukleáris felülvizsgálat (Nuclear Posture Review – NPR) végrehajtásával, amely a következő évtizedre meg fogja határozni az Egyesült Államok nukleáris politikáját. Az új NPR fontos lépéseket tesz a nukleáris fegyverek szerepének csökkentésére, de korántsem irányoz elő olyan radikális, mélyreható reformokat, amelyeket egyes leszerelés-párti politikai erők esetleg reméltek volna Obamától. Az új NPR átfogó bemutatása nem feladata jelen elemzésnek, így itt és most csupán néhány lényeges pontjára utalunk. Jelentős változás a Bush-adminisztráció 2002-es hasonló dokumentumához képest, hogy míg az előbbi a nukleáris válaszcsoport lehetőségét egy sor nem nukleáris – például biológiai vagy vegyi – támadás esetére is felvetette, addig az Obama-dokumentum kijelenti, hogy a nukleáris fegyverek alapvetően nukleáris támadás elrettentésére szolgálnak, és az USA csak „extrém” körülmények esetén vetné be őket.⁵ Ugyanakkor hozzáteszi azt is, hogy ez nem vonatkozik azokra, akik nem teljesítik a nukleáris non-proliferációs kötelezettségeiket – egyértelműen utalva Iránra és Észak-Koreára. Emellett az új NPR szerint az USA nem fejleszt ki új nukleáris fegyvereket, hanem csupán a meglévő arzenált tartja karban, és szükség szerint modernizálja. A Bush-adminisztráció ugyanis tervbe vette új taktikai nukleáris fegyverek kifejlesztésének lehetőségét, ez azonban később a törvényhozás ellenállásán megbukott. Ami további jelentős újdonság, hogy a proliferáció és nukleáris terrorizmus kérdéskörét előkelő

² Henry Kissinger – Sam Nunn – William Perry – George Schultz: Toward a Nuclear-Free World. *The Wall Street Journal*. January 15, 2008. http://online.wsj.com/public/article_print/SB120036422673589947.html.

³ UN Security Council Resolution 1887 (2009). <http://www.un.org/News/Press/docs/2009/sc9746.doc.htm>.

⁴ Daryl G Kimball: A New START. *Arms Control Today*; Dec 2009; 39, 10; *ProQuest Military Collection* pg. 3.

⁵ [http David E. Hoffman: Reviewing the Review. *Foreign Policy Online*. Apr. 6. 2010. \[http://www.foreignpolicy.com/articles/2010/04/06/reviewing_the_review\]\(http://www.foreignpolicy.com/articles/2010/04/06/reviewing_the_review\).](http://www.foreignpolicy.com/articles/2010/04/06/reviewing_the_review)

helyen tárgyalja a dokumentum. Összességében az új NPR is azt támasztja alá, hogy Washington számára a nukleáris fegyverekkel kapcsolatos kérdéskör hangsúlya a START-szerződések által képviselt hagyományos stratégiai egyensúly kérdéskörétől a nukleáris proliferáció kihívásaira tevődött át.

Az orosz vezetés – már régebb óta – szintén érdekelt volt egy kötelező érvényű új START-megállapodás megkötésében. A Kreml számára ebben egyik legfontosabb szempont az volt, hogy ez az egyetlen olyan terület, ahol a világ egyetlen teljes értékű globális hatalmával, az Egyesült Államokkal valóban közel egyenrangú félként képes tárgyalni, nem is beszélve arról, hogy a bilaterális jellegű megállapodás ténye már önmagában emeli Moszkva nemzetközi tekintélyét. A szerződés tartalmát tekintve azonban Oroszország álláspontját két fontos körülmény alapvetően befolyásolja. Egyrésztől szűkösebb erőforrásai és számos területen korlátozottabb képességei miatt Oroszország kénytelen ügyelni a stratégiai egyensúlyt befolyásoló más katonai képességekre, így a taktikai nukleáris fegyverekre, a rakétavédelmi rendszerekre, s egyre inkább a nagy hatótávolságú precíziós fegyverekre is. Ezekben a területeken, nem is beszélve a hagyományos katonai képességekről, az Egyesült Államok az utóbbi évtizedekben egyre nagyobb előnyre tett szert Oroszországgal szemben, így ez Moszkva szemében felértékeli saját nukleáris képességeit, s azok megőrzésére ösztönzi. A stratégiai támadó nukleáris arzenál tehát az egyetlen olyan terület, ahol a paritás megközelítőleg még valóban létezik a két hatalom között, bár ennek fenntartása is komoly erőfeszítéseket igényel Moszkva részről, különösen az előregedő orosz tengeralattjáró-flottát illetően. Ugyanakkor az orosz vezetést az utóbbi húsz évben még ezen a területen is folyamatos csökkentésekre készítette a költségvetési kényszer, az olyan egyre nyomasztóbb, új típusú biztonsági kihívásokról nem is beszélve, mint a terrorizmus és kisebb helyi háborúk, amelyekkel szemben a védekezés szintén egyre komolyabb forrásokat igényel.

Összességében megállapítható, hogy bár az orosz vezetés jelentős katonai reformokat indított el a hagyományos katonai képességek fejlesztése területén, ezek egyelőre meglehetősen lassan haladnak, így a nukleáris fegyverek továbbra is fontos szerepet játszanak a 2010 februárjában elfogadott új orosz katonai doktrínában.⁶ Olyannyira, hogy az az új amerikai NPR-ral ellentétes tendenciát rajzol fel az atomfegyverek jelentőségét és bevetettségét illetően. Míg az utóbbi – mint jeleztük – leértékeli és korlátozza ezt a két területet, az orosz doktrína felértékeli és kiszélesíti azt. Az orosz dokumentumból éppen most tűnt el a nukleáris fegyverekkel nem rendelkező országokkal szembeni bevetésük tilalma, a preventív csapás lehetősége pedig valószínűsíthetően benne van a doktrína titkos variánsában.

A hadászati fegyverzetcsökkentési megállapodások

A két vezető atomhatalom, az Egyesült Államok és Oroszország (Szovjetunió) stratégiai nukleáris fegyverei számának korlátozására és csökkentésre irányuló erőfeszítések kezdetei a hidegháborús fegyverkezési verseny csúcspontjáiig nyúlnak vissza. Az első ilyen jellegű kétoldalú megállapodás, az 1972-ben megkötött első hadászati fegyverkorlátozási szerződés (Strategic Arms Limitation Treaty – SALT) előfeltételét a két katonai tömb – a NATO és a Varsói Szerződés – két vezető hatalma között létrejött nukleáris stratégiai egyensúly teremtette meg, amely a kölcsönös megsemmisítés doktrínáján alapult. Természetesen fontos utalnunk az 1968-ban megkötött multilaterális atomsorompó-szerződésre (Non-Proliferation Treaty – NPT) is, melynek hatodik cikkelye egyértelműen kötelezi a nukleáris hatalmakat a leszerelésre.⁷ A stratégiai fegyverzetkorlátozási, majd -csökkentési megállapodások elvi alapja azóta is a stratégiai egyensúly, illetve a kölcsönös sebezhetőség megőrzése melletti fegyverzetcsökkentés maradt. A két nagyhatalom közötti ilyen jellegű megállapodásoknak, mivel mindvégig ők birtokolták a világ nukleáris fegyvereinek 90–95%-át, mindig is önmagán túlmutató jelentőségük volt. Amellett ugyanis, hogy a megállapodások komoly pénzügyi meg-

⁶ The New, 2010 Russian Military Doctrine: The Nuclear Angle. *James Martin Center For Nonproliferation Studies*. http://cns.mii.edu/stories/100205_russian_nuclear_doctrine.htm.

⁷ The Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons. <http://www.un.org/en/conf/npt/2005/npttreaty.html>.

takarításokat eredményeznek a felek számára, komoly általános bizalomerősítő szerepük is van, s nem csupán a két nagyhatalom viszonyában, hanem az atomsorompó-szerződésben foglalt kötelezettségek révén az egész nemzetközi non-proliferációs rezsimre nézve is.

Az amerikai–orosz stratégiai egyensúlyra, mint elvi kiindulópontra, illetve ennek önmagán túlmutató jelentőségére tekintettel a stratégiai fegyverekről szóló múltbéli és új megállapodások értelmezése elválaszthatatlan a rakétavédelmi rendszerektől, a nukleáris non-proliferációs erőfeszítésektől és általában a politikai-stratégiai környezettől. Míg az előbbi leginkább az ABM-szerződéshez, az utóbbi az atomsorompó-szerződés sorsához kötődött. Ahhoz, hogy megértsük a START–III szerződés jelentőségét, kiindulásként érdemes megvizsgálni a stratégiai fegyverek csökkentéséről szóló szerződések tárgyát, illetve visszatekinteni a korábbi megállapodások tartalmára.

A START-szerződések a stratégiai, vagyis hadászati minősített nukleáris fegyverzetrendszerrel, a hordozóeszközökkel és a robbanófejekkel foglalkoztak, s hatókörük nem terjed ki a taktikai nukleáris fegyverekre. Az Egyesült Államok és Oroszország megállapodása alapján stratégiai fegyverzetrendszereknek minősülnek a nagy hatótávolságú, interkontinentális ballisztikus rakétákon (ICBM), a tengeralattjárókon (SLBM) és a légierőnél, a nagy hatótávolságú (vagyis 5500 kilométernél nagyobb hatósugarú) repülőgépeken rendszeresített, nagy hatóerejű nukleáris fegyverek. Nem tartoznak tehát bele a taktikai (harcászati) nukleáris fegyverek, amelyek kisebb hatóerejű nukleáris töltetek, és kis, rövid- és közepes hatótávolságú ballisztikus rakétákon és repülőgépeken vannak rendszeresítve. A szerződések fókuszában a hordozóeszközök és a nukleáris atomtöltetek száma áll, általában ezek alapján számolják ki a stratégiai egyensúlyt biztosító fegyvermennyiséget. A fegyverzetcsökkentési tárgyalások számításai körüli viták alapját az adja, hogy egy hordozóeszközre (rakétára vagy repülőgépre) több, akár 3–10 darab, más-más célpontra vezethető atomtöltet is felszerelhető, emellett az Egyesült Államok és Oroszország nukleáris arzenáljának eltérőek az arányai a hordozóeszközök típusait illetően is. Így rendszerint igen bonyolult számításokat igényel a stratégiai egyensúly, vagyis a kölcsönös sebezhetőség fenntartása. A kölcsönös sebezhetőség lényege, hogy mindkét hatalom képes legyen megfelelő válaszcsapás indítására egy esetleges első csapást követően. Habár a pontos számok nem nyilvánosak, az Egyesült Államok 2009-es adatok szerint 1198 hordozóeszközzel és 5576 robbanófejjel, Oroszország pedig 816 hordozóeszközzel és 3909 robbanófejjel rendelkezik.⁸ Míg az USA viszonylag kiegyensúlyozott stratégiai „triáddal” bír, vagyis az ICBM-ek, az SLBM-ek és a repülőgépekről indítható nukleáris fegyverek hasonló erőt képviselnek az amerikai nukleáris arzenálon belül, addig Oroszország esetében a mérleg sokkal inkább elbillen az ICBM-ek irányába, amely sebezhetőbbé teszi.

A START–I szerződést 1991-ben kötötte meg az Egyesült Államok és a Szovjetunió. Ennek értelmében a felek a rendszerbe állított robbanófejek számát 6000-re, a hordozóeszközök számát (ICBM, SLBM, nehézbombázók) 1600-ra csökkentik tíz év alatt, emellett rendelkezett a pontos definíciókról, a számolási szabályokról, a hordozóeszközöket tekintve a megsemmisítési és a verifikációs eljárásokról. A megállapodás 1994 decemberében lépett életbe. Időközben, 1993-ban azonban az USA immár az utódállam Oroszországgal újabb fegyverzetcsökkentési szerződést írt alá, a START–II szerződést, amely többek között előírta, hogy 2007-re a feleknek 3000–3500 közé kell csökkenteniük a robbanófejek számát, Oroszországnak nem engedélyezte egyetlen szárazföldi telepítésű, nehéz interkontinentális ballisztikus rakéta megtartását sem, és megtiltotta a több, külön célra irányítható töltetet tartalmazó robbanófejet hordozó (úgynevezett MIRV-esített) rakéták alkalmazását is. A START–II szerződés azonban soha nem lépett életbe, mivel Oroszország a kilencvenes évek második felétől az egyre inkább elhidegülő amerikai–orosz kapcsolatok közepette azt a rakétavédelmi rendszerekről szóló ABM-szerződés meghosszabbításához akarta kötni. 1997-ben Clinton és Jelcin elnök ugyan elfogadott egy közös nyilatkozatot az ABM-szerződés szükségességéről, de az Egyesült Államok szenátusa már nem támogatta ebben az elnököt. Amikor pedig

⁸ Stephen J. Cimbala: Triad of terror: post-START reductions in broader context. *European Security*. Vol. 18, No. 2, 201_225, June 2009.

2002-ben a Bush-adminisztráció formálisan is felmondta az ABM-szerződést, Oroszország bejelentette, hogy a START–II megállapodást nem tartja magára nézve kötelezőnek.

A START–II körüli bizonytalanságtól függetlenül a stratégiai fegyverek számát mindkét nagyhatalom folyamatosan csökkentette a START–I szerződés rendelkezéseinek megfelelően, s ez nem változott Putyin és Bush hatalomra kerülésével sem. A 2001-ben hivatalba lépő republikánus kormányzat azonban a rakétavédelmi program megerősítésével párhuzamosan képzelte el a stratégiai támadó fegyverek további csökkentését. A Bush-kormány eredetileg nem kívánt újabb kötelező érvényű stratégiai szerződést kötni Oroszországgal, Moszkva viszont egy olyan, a START–I-hez hasonlóan átfogó jellegű, jogilag kötelező szerződésben volt érdekelt, amely a leszerelt, nem rendszerbe állított robbanófejekről is rendelkezik,⁹ s a rakétavédelem ügyét továbbra is bele kívánta foglalni a megállapodásba. A felek által tető alá hozott SORT (Strategic Offensive Reduction Treaty) szerződés formáját tekintve Moszkva, tartalmát tekintve Washington elképzeléseit tükrözte.¹⁰ A szerződés értelmében a felek 2012-ig 1700–2200 közé szorítják le a rendszerbe állított robbanófejek számát, a START–I szerződést hatályban tartják, és annak verifikációs rendelkezéseit alkalmazzák az új megállapodásra is, valamint felállítottak egy végrehajtási vegyes bizottságot. A megállapodás azonban nem tartalmazott rendelkezéseket a számításokra és megsemmisítésre vonatkozóan, valamint a rakétavédelemről sem tett említést. Az amerikai fél akaratának megfelelően így nem kellett megsemmisíteni a leszerelt, nem rendszerbe állított hordozóeszközöket és robbanófejeket.

Az új START–III szerződés legfontosabb rendelkezései a következők: a rendszeresített robbanófejek számát 1550-ben (30%-os csökkentés a moszkvai szerződéshez, és 74%-os a START–I-hez képest), a hordozóeszközök számát – beleértve a nem rendszerbe állított eszközöket is – 800-ban maximalizálja, és ebből a plafonból 700 lehet rendszerbe állítva. A verifikáció tekintetében az egyezmény kis módosításokkal a START I szerződés rendelkezéseit veszi át, így rendelkezik a helyszíni szemlékről, az ellenőrzésekről és adatcserékről. A szerződés tíz évre szól, a hatálybalépéshez pedig a szerződés ratifikálására van szükség. A megállapodás az amerikai akaratnak megfelelően nem állapít meg semmilyen korlátot új rakétavédelmi rendszerek kifejlesztése, rendszerbe állítása tekintetében, de említést tesz a rakétavédelem kérdéséről, s ezzel elismeri a két kérdéskör közötti összefüggést.¹¹ Szakértői számítások szerint a jelenlegi stratégiai fegyverzetstruktúrák mellett a két nagyhatalom közötti stratégiai egyensúlyt ezer körüli, rendszerbe állított robbanófej is biztosítaná, ám ez alá csak akkor lennének hajlandóak menni, ha más nukleáris hatalmak – mindenekelőtt Franciaország és Kína – is hajlandóak lennének egy 500-as plafont állítani önmaguk számára.¹² Az ezer alatti szám ugyanis azt jelentené, hogy Franciaország (körülbelül 350 robbanófej) és Kína (körülbelül 200 robbanófej) nukleáris robbanófejének száma már veszélyeztethetné az orosz és az amerikai válaszcsoportok képességeket. A most kialakult számok és mennyiségek azonban még messze nem kérdőjelezik meg az amerikai és az orosz stratégiai képességek elsőbbségét a többi nukleáris hatalommal szemben.

A START szerződéshez kapcsolódó szürke zónák: rakétavédelem, taktikai nukleáris fegyverek, precíziós fegyverek

A rakétavédelmi rendszer kérdése továbbra is központi problémája az amerikai–orosz kapcsolatoknak, bár a stratégiai nukleáris fegyverek kérdésével való összekötését értelemszerű-

⁹ Az Egyesült Államok fenn kívánta tartani a lehetőséget arra, hogy adott esetben, a biztonsági környezettől függően, újból rendszerbe állítsák a hordozóeszközöket és robbanófejeket, tehát nem kívánta azokat véglegesen megsemmisíteni.

¹⁰ Amy F. Woolf: Nuclear Arms Control: The Strategic Offensive Reductions Treaty. Congressional Research Service January 12, 2010. www.fas.org/sgp/crs/nuke/RL31448.pdf.

¹¹ The White House Office of the Press Secretary: Key Facts about the New START Treaty. March 26, 2010. <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/key-facts-about-new-start-treaty>.

¹² Stephen J. Cimbala: US Strategic Nuclear Arms Control: Campaign Echoes and Obama's Options. *Defense&Security Analysis*, Vol. 25, No. 2, pp. 175–192, June 2009.

en továbbra is az oroszok ösztönzik. A George W. Bush adminisztrációja által Lengyelországba és Csehországba telepíteni kívánt rendszer törlése nélkül a mostani megállapodás minden bizonnyal nem jött volna létre. Bár az Obama kormányzat rakétavédelmi tervei sem hagyják Moszkvát közömbösen, az új rendszer 2015-ig kiépítendő elemei csak a kis és közepes hatótávolságú rakéták ellen nyújtanak védelmet, így nem érintik a hadászati támadó fegyvereket, s a program földrajzi fókuszja is a Mediterráneum és a közel-keleti térség. Moszkva nem alaptalan félelmei szerint azonban hosszabb távon az új kelet-európai rendszer később kiépítendő egyes elemei képesek lesznek interkontinentális rakéták befogására is.¹³ Fontos megjegyezni, hogy az Egyesült Államok már jelenleg is rendelkezik Alaszkába telepített stratégiai rakétavédelmi rendszerrel, bár ennek hatékonysága még megkérdőjelezhető, s továbbfejlesztését az Obama-kormányzat pénzügyi okok miatt jelenleg szünetelteti.

Mindenesetre Moszkva számára az amerikai rakétavédelmi rendszer sorsa továbbra is kulcsfontosságú kérdés marad a stratégiai egyensúly fenntartása szempontjából. Oroszország ezért abban érdekelt, hogy ezen a területen bővüljön az együttműködés az Egyesült Államokkal, illetve Európával, ugyanakkor minden bizonnyal élesen ellenezni fog minden olyan amerikai védelmi rendszert, amely befolyásolhatja az orosz stratégiai képességeket. A Bush-féle javaslattal szemben az együttműködés irányába mutató javaslat volt 2007-ben Putyin orosz elnök részéről egy közös rakétavédelmi rendszer felállítása, amelyhez Oroszország egy azerbajdzsáni radarállomással járult volna hozzá – természetesen a rendszer közös üzemeltetése és ellenőrzése fejében. Várható, hogy a jövőben is lesznek hasonló rakétavédelmi kezdeményezések Moszkva részéről, amelyek az Oroszország számára is biztonsági kockázatokat jelentő közel-keleti és közép-ázsiai régióra fókuszálnak majd. A lehetséges konfrontáció egyértelmű jele volt viszont Szergej Lavrov nyilatkozata az új amerikai nukleáris felülvizsgálatra vonatkozóan, miszerint ha az amerikai rakétavédelmi rendszer befolyással lesz az orosz stratégiai képességekre, akkor Moszkva fenntartja magának a jogot a START-szerződéstől való visszalépésre.¹⁴

Az új START-szerződés, elődeihez hasonlóan, szintén nem rendelkezik a taktikai (harcászati) nukleáris fegyverekről. Bár pontos hivatalos adatok nincsenek a számukról, becslések szerint az Egyesült Államoknak 1300, Oroszországnak 3000 ilyen típusú atomtöltete van. Jelentőségük az orosz katonai stratégiák számára nem elhanyagolható, hiszen Oroszországnak a konvencionális fegyverek terén mutatott lemaradása és hosszú határszakasza miatt nemcsak a határaihoz ért NATO-val, hanem Kínával szemben is potenciális elrettentő erőt jelentenek. Az Egyesült Államok számára e fegyvereknek az úgynevezett „kibővített elrettentés” révén van elsősorban politikai jelentőségük, amely a Nyugat-Európa feletti nukleáris védernyő biztosítását jelenti. Habár az Európába telepített amerikai taktikai atomfegyverek katonai-stratégiai jelentősége a legtöbb szakértő szerint elhanyagolható, szimbolikus politikai szerepük továbbra is jelentős, különösen a kelet-európai szövetségesek számára. Moszkva és Washington azonban – hosszabb távon – a taktikai nukleáris fegyverek kérdéskörének tárgyalásától sem tekinthet el, ha a nemzetközi non-prolifерációs erőfeszítéseknek hitelt kívánna adni, hiszen az atomsorompó szerződésben megfogalmazott leszerelési kötelezettség ezekre a fegyverekre is ugyanúgy vonatkoznak.

A stratégiai nukleáris fegyverek további csökkentése orosz vélemények szerint nem képzelhető el a nagy hatótávolságú precíziós fegyverek és a hozzájuk kapcsolódó információs technológiák (például az ürbe telepített érzékelők) figyelembevételétől sem. Az Egyesült Államok ugyanis a közeljövőben már olyan képességek birtokában lehet ezen a terén, amelyek veszélyeztetik az orosz stratégiai nukleáris fegyverek hatékony elrettentő képességét. Olyan

¹³ Anatoli S. Diakov – Timur T. Kadyshev – Eugene V. Miasnikov: *Further Reduction Of Nuclear Weapons*. Center for Arms Control, Energy & Environmental Studies at the Moscow Institute of Physics and Technology, 2010.

¹⁴ S. Lavrov: Russia may pull out of nuke deal if U.S. expands missile defense. *Foreign Policy Online* 2010.04.06. http://blog.foreignpolicy.com/posts/2010/04/06/lavrov_russia_may_pull_out_of_nuke_deal_if_us_expands_missile_defense.

precíziós, nagy pontosságú rakétafegyverekről (ICBM, SLBM, SLCM,¹⁵ ALCM vagy egyéb célba juttató képességekről) van szó, amelyek hagyományos robbanótöltetekkel lehetnek felszerelve. Habár a célba juttató eszközök egy részéről (ICBM-ek, SLBM-ek) a korábbi START-egyezmények is rendelkeztek már, Moszkva a jövőben e fegyvertípusok átfogóbb és részletesebb korlátzását fogja igényelni.

¹⁵ SLCM: Submarine Launched Cruise Missile – tengeralattjáróról indított manőverező robotrepülőgép; ALCM – Air-launched Cruise Missile – levegőből indított manőverező robotrepülőgép.